

Моята представа за правосъдие

(Есе)

Независимо от развитието на обществата през вековете и стремежът към избягване на конфликти от различен характер, споровете между хората винаги са били и ще бъдат част от живота. Нещо повече, с икономическото развитие възникват нови отношения между правните субекти, които съответно са и източник на нови по вид спорове, непознати в правните системи преди това. Примери за последното са споровете между гражданскоправните субекти за авторското право при разработването на софтуер или контролът на държавните органи върху спазването на екологичните норми – все въпроси, които само преди няколко десетилетия е било немислимо да се разглеждат от съд. Затова интересът и чувствителността на съвременното общество към теми като справедливост, съдебна система и правосъдие са разбираеми.

Какво обаче означава правосъдие и какво обхваща значението на понятието? На пръв поглед самата дума е достатъчно описателна за това, което представлява – да се отсъди правилно. Това отсъждане предполага съществуването на спор, който може да бъде с различен характер – гражданскоправен, наказателноправен или административноправен. Във всички случаи в ролята на решаващ спора, под формата на раздаване на правосъдие, може да бъде само държавен орган (няма и не трябва да има частно правораздаване). Отминали са или би трябвало да са отминали времената, когато всеки е раздавал наказание, както му е угодно. Живеем в 21. век и противоречията трябва да се уреждат според закона. Дуелът е останал някъде назад във времето, и слава Богу.

Оправдано е, че често първото, за което се сещаме, когато изречем думата „правосъдие“, е определена процедура и свързаните с нея законови изисквания. Правосъдието в крайна сметка е механизъм за решаване на спорове по предварително създадени от държавата правила, които следва да бъдат приложени от магистратите. Не е правилно обаче да се ограничаваме само до формалните изисквания на закона и да търсим единствено формалното спазване на определени

норми. Правосъдието предполага преди всичко справедливост. Дори да няма никакво съмнение за спазването на законовите изисквания, ако процедурата или крайният резултат от разглеждането на даден спор не могат да бъдат определени като „справедливи“, значи правосъдие липсва. Справедливата процедура и справедливото разрешаване на спора са същността на правосъдието.

Справедливата процедура е предпоставка за справедливото решаване на даден въпрос. Защото да очакваме справедлив изход от дадено дело, ако то не е протекло справедливо, звучи неразумно. Редица от заложените в законите правила гарантират, че процедурата ще бъде справедлива. Това означава различни неща в различните правни клонове, но почти винаги е свързано с равнопоставеността на правните субекти и възможността им да защитят своите права и интереси. В наказателното право пък, където не можем да говорим за равнопоставеност, са предвидени различни възможности за обвиняемите да участват в процеса по справедлив начин (възможността да поискат безплатна правна помощ, да поискат отлагане на заседанието в определени случаи, да обжалват определени актове). Но дали обикновеният човек знае как да се защити?

Най-важното по отношение на всяка процедура е тя да има ясни, предварително определени правила, които да важат за всички граждани. Не трябва участниците в процеса да имат усещането, че при решаването на спора някои правила няма да бъдат приложени, без значение дали в техен ущърб, или полза. Както и Конституцията повелява, всички граждани са равни пред закона и не се допускат „никакви ограничения на правата или привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние“. За българския професор, който живее в собствено жилище в центъра на София, и за продавача от ромски произход, който живее под наем в малък провинциален град, важат едни и същи правила, когато търсят правата си по съдебен ред или са изправени пред съд.

На това учи теорията - формално всички имаме равни права, но на практика невинаги е така. В действителност някои социални групи нямат достъп до

правосъдие заради ниските си доходи - не могат да заплатят държавна такса, хонорар на адвокат или дори да пътуват до град, в който има районен съд. В повечето случаи законът предлага механизми, с които да се осигури достъп до правосъдие за всеки (безплатна правна помощ, липса на държавни такси за определени категории дела). Ако обаче гражданите не знаят за тези свои права, те няма и как да ги упражнят. И тук е ролята на училището, което трябва да образова, но и да възпитава граждани, които знаят как да се справят в трудни ситуации, да подготвя децата за живота. Едно гражданско общество се състои от хора с позиция, но позиция, която е базирана на знания, на опит, на отношение към общите проблеми, на отговорност към времето и към света, в който живеем.

Все пак правосъдието не трябва да се основава единствено на писаните правила, за да води до справедливи решения. Тази идея е заложена в българските закони, които често призовават към това спорът да се разреши „по справедливост“.

За някои тази идеалистична мисъл може би звучи прекалено общо, неопределено и неосъществимо. Това обаче не е така. Правните норми по дефиниция са общи правила за поведение и няма как да е другояче. Справедливостта следва да се търси не в самите общи правила, а в тяхното прилагане. Съдията не е просто служител, който намира приложимото право и автоматично го прилага. Правоприлагането изисква постоянна преценка от съдията на доказателствата и фактите. Той трябва да направи избора коя норма да приложи и как точно. В повечето случаи съдиите трябва да преценяват в определените от закона рамки какъв да е размерът на справедливото обезщетение или справедливото наказание. За да се стигне до тях, винаги трябва да се разглежда конкретният случай с всички негови специфики. Именно затова законодателят е формулирал правилото толкова общо. Колкото и справедливи да изглеждат законите, правосъдие ще имаме само ако те бъдат приложени справедливо. А за това е нужно съдиите да бъдат високо образовани, хора с морал и ценности, неподкупни и с достойнство. Такава е и представата за тях в обществото. Затова то е толкова чувствително на тази тема, затова не прощава „грешките“ им, затова иска обяснение за едно или друго решение. Но и обществото

трябва да е справедливо към тези, които са облечени в тоги, трябва да познава спецификата на тяхната работа, да им се доверява повече.

Не трябва и да забравяме, че правосъдието не е само в ръцете на съдиите. В рамките на наказателното право изключително важна роля имат и прокурорите, които също са част от съдебната система. Справедливото правосъдие обаче зависи не само от магистратите (съдии и прокурори), а от всички нас. Колкото по-запознати са гражданите с правата си и колкото повече ги отстояват, толкова повече те ще изискват справедливост от всички държавни органи, които разрешават техните спорове. Правосъдието не трябва да се разглежда просто като механичен сбор от отделни правила, които прилагат отделни държавни органи или длъжностни лица, а като синоним на справедливостта, като цел за цялото общество.

- име, презиме, фамилия: Мирена Бранимирова Марковска
 - област, община, населено място, пълно наименование на училището, клас: София-град, Столична община, гр. София, Национална финансово-стопанска гимназия,
- 11г